

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ СИНЕРГІЗМ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Здійснено спробу осмислення різноспрямованості та сингенетичності методологічних основ філософії права та їхнього синергізму як співдружньої дії чинників (аналітичної філософії і лінгвістичної філософії), спрямованих на підвищення результативності правового дискурсу. Основу такого комплексного підходу становить теорія Герберта Харта як визначальна для ілюстрації глибоко інтелектуальної теорії, що сформована на міждисциплінарній конгломерації філософії і логіки, юриспруденції і мови.

Ключові слова: *аналітична філософія, лінгвістична методологія, онтологічна концепція Г. Харта, логіко-семантичний аналіз, мова права, лексема у контексті як одиниця аналізу.*

Постановка проблеми. Когнітивні процеси у філософсько-правових знаннях передбачають виявлення закономірностей розвитку права, осмислення процесів підпорядкування способів і методів еволюції розуміння права та практики його застосування. Преференційність цих питань щодо теоретичних впливає на формування методів наукового дискурсу, його ідей, теорій, які творять конгломерацію (з'єднання окремих позицій в одне ціле зі збереженням своїх рис і характеристик) синергізму, тобто співдружньої дії методів і способів права у визначеному автором напрямі пізнавального процесу. Так виформовується аксіологічний ґрунт інтелектуального філософсько-правового денотату, що впливає на поступальний розвиток сучасного права.

Однак рефлексії наших сучасників у згаданій площині засвідчують досить неоднозначні підходи до пізнання фундаментальних правових питань методології. Відтак спроби захистити аргументи щодо уніфікованості підходів у термінолексичних денотатах «метод», «методологія» натрапляють на апорії осмислення.

Методологічні обґрунтування дослідників цієї сфери слугують ґрунтовною артикуляцією філософсько-правової теорії буття і мислення. Від початку ХХ ст. філософський дискурс і критика ідей методологічного розвитку творять ключові «семи» дискусійного дискурсу праворозуміння.

Питомо мисленневу канву заповнення епістемологічної прогалини творять знакові постаті, які переорієнтовують юриспруденцію на нову інтерпретацію феномена філософії права. Серед таких постатей –

ім'я найбільш видатного німецького філософа і теоретика права Герберта Лайонела Адольфуса Харта (1907–1992). Перетранслявання ним юриспруденції на дослідження правових питань через мову й її логіку, що забезпечує в аналітичній філософії раціональність аргументації, зрозумілість і переконливість, викликала і досі викликає імпульси аналітичного неопозитивістського критичного мислення. Хартівська методологія вигрунтована як синергія (підвищена результативність спільної дії чинників) аналітичної методології і лінгвістичної, що спричиняє трансформації основ світоглядних філософсько-правових проблем, виводить дискусії на новий рівень їхнього філософського осмислення.

Стан дослідження. Ядром дискусійних змагань дослідників стають праці Г. Харта, А. Хірсіна, Є. Темнова та ін., які відтворюють «адекватну картину онтологічної еволюції філософії права» авторів. Їхня онтологічна концепція у площині логіко-семантичного аналізу мови права сягає «раннього періоду» творчості – Г. Харта, впливу на нього поглядів Дж. Л. Остіна, Дж. С. Мура, А. Дж. Айера, Л. Вітгенштейна, Дж. О. Урмсона, І. Берліна, Ф. Вайссмана, Дж. А. Пола і П. Ф. Стросона.

Виклад основних положень. Зasadничу основу права, його першопочатковий механізм змістовного наповнення становить, власне, методологічний підхід для з'ясування його сутності зв'язку із філософією, комунікацією, юридичною практикою.

Авторські регулятиви раніше створених концепцій передбачають «мірила гуманності», що «конститууються у процесі комунікативного єднання людства та еволюціонують разом зі зміною форм і масштабів даної комунікації» [5, с. 11]. Однак поки що констатувати єдність рецепцій сучасної методології для обґрунтування права не доводиться: погляди не взаємоузгоджені та розбіжність їх багатоспрямована – від есенціалістських, функціоналістських, інтерналістських, екстерналістських, онтологістських, деонтологістських концепцій – до об'єктивізму та суб'єктивізму в правовій методології, індивідуалістських, соціетаристських та егатистських. Справедливо оцінюючи цю розмаїтість методологій, далеку від усталеності обґрунтування, А. Хірсін, називає її «саморозірваною» та суперечливою, що звісно ж «суттєво» ускладнює її реалізацію та знижує коефіцієнт її практичної ефективності [5, с. 24]. Автор бачить спосіб удосконалення методології через «тісну кореляцію антропологічних підходів з концепціями самоорганізаційної динаміки світу право явищ у межах розгортання соціальної системності» [5, с. 25].

Юридична практика якраз і дає багатий матеріал для концептуалізації методологічних підходів у сучасній філософсько-правовій думці. Адже стратифікаційні синергетичні «зрізи всеохопної характеристики онтологічних джерел акумулюють майже всі сфери відносин, на ґрунті яких визріває сама політика права». Вона не покликана до «споживацького» послуговування старими засадами методології, а в зміненому онтологічному узусі спричиняє обґрунтування контекстних видозмін основного питання права на підставі спостережуваних «аскриптивних» висловлювань. У сфері права не можна не зважати на домінуючу роль «контекстуальної зумовленості правових норм», спрямованих на подолання наслідків та об'єктивних тенденцій глобалізаційного поступу та інтеграційних умов, які спрямовані на подолання системних дисбалансів. Досі методологічні проблеми у праві залишаються тим дразливим інструментом обговорення, яким можна довести неспроможність аргументації або навпаки – її незаперечність. Однак за всієї уваги до основних механізмів формування «ідей права» – її юридичні денотації – вона є незбагнено «недоторканою», оскільки це сфера філософсько-вербального посягання на вкладання у зміст права ментально сформованого, світоглядно відтворюваного і також, що виступає джерельною базою для права. У В. Четверніна таке осмислення стосується природного права людини, яке виникає у формі суспільної свідомості як здатність індивідів до вільної самореалізації у суспільстві й державі, що потім гарантовані у формі закону. А форма у точному визначенні Є. Темнова – не є лише якась «порожня оболонка». Вона є способом існування і вираження змісту. Дослідник у своїй тезі – незаперечний, оскільки юриспруденція і лінгвістика права, – і форма, і зміст – є рухомою динамічною частиною цілого, одночасно охоплюючи систему стійких зв'язків предмета [4, с. 25].

Пізнавальні локалізації природи права виформовується як предмет, який «задає» метод у науці. Цей метод відтворює препозиційну сутність права, що виражена духовною семантикою його (права) методології. Неправо в його бездуховному вираженні не спроможне розкривати природно-правову основу.

Найпереконливішим фактом глибокого проникнення у лінгвістичну філософію, і її духовну складову, творення її методології на рівні логіко-семантичного аналізу мови права стають Хартівські філософські заглиблення у денотативну теорію, яка спрямувала його на міркування щодо «контекстуальної обумовленості правових норм». Виходячи із загального, дослідник сформував свою логістику на аналізі змісту

різних правничих текстів, починаючи (за Остіном) від Аристотеля і завершуючи Фреге та Мерло-Понті. Метод аналізу полягав в оцінці лексеми, яка функціонує лише в контексті й «становить основу одиницю аналізу», зауважимо, крім речення і складного синтаксичного цілого, аналіз яких довершує розкриття семантики правового тексту. Методологія, сформована Г. Хартом [3], спиралася на увагу до контексту, в якому (і лише в якому) у слова можна визначити найтонші семантичні відтінки, його значення в реченні та зв'язки з іншими поняттями.

Методами права і співвідносними з ними ретрансляторами лінгвістики права, її засобами і підходами є семантичні диференціали, лексеми-маркери, через які віддзеркалюється «духовний вимір права». Його як певну «духовно-культурну цінність» комунікативної форми права забезпечує «більш глибокий рівень розуміння природи права» [4, с. 26].

Луманова теорія як «сучасного титана соціальної думки і теоретика комунікації» спирається на визнання суспільства високодиференційованим». Дослідник вважає сучасну соціальну реальність недоступною для раціонального пояснення у її цілісності. У цьому він знаходить причину «появи соціальних систем як таких способів організації комунікації, за яких соціальна реальність (у межах певно конкретної системи) стає прозорою для осмислення і гарантованою за своїми наслідками і для особистостей, і для великих суспільних утворень [2, с. 289].

Взята Н. Луманом на себе місія «бути медіумом» соціальних систем у науковому пізнанні – переконлива, її вирішення особливе – «він поєднує досягнення всіх наук, які займаються системним дослідженням реальності» [2, с. 290]. Однак жодну з наук суспільних, гуманітарних, технічних, природничих він не вважає базовою. На думку Н. Лумана, «теорія соціальних систем має корелюватися з теорією комунікації, а не з теорією дії», як це у Парсонса. Фактично теорія соціальних систем за Н. Луманом є найбільш адекватною теорією комунікації. Спостерігачі вбачають у цьому свідомий намір не «Замкнути свій системний метод у прокрустове ложе якоїсь філософської системи» [2, с. 292].

Акцентуації Н. Лумана зосереджуються на функціональному методі як на вираженні думки й осягненні в її смисловому зв'язку. Цей метод встановлює суть не лише маніфестованих, але й цілком свідомо-латентних функцій, а за основу бере «не лише функціональні, але й прямо дисфункціональні наслідки діяння; а ще цей метод є «порівняльним методом», який підриває «природний» зв'язок порівняння

очевидних схожостей і прагне пізнання саме в тому, щоб виявити якомога більш гетерогенні речі як функціонально еквівалентні, тоді як він переносить судження щодо тотожності із об'єкта на реляцію, а саме на функцію» [2, с. 287].

Теорія знаного німецького соціолога, філософа і правника перебуває у площині цілеорієнтації в соціальних системах передовсім редукації складності тобто такого спрощення, яке робить систему здатною діяти.

Висновки. Цілеорієнтування на класичні підходи до морального обґрунтування правової нормативності стикається в умовах плюралізації суспільства із непереборними концептами взаємодосягнення методів пізнання права.

Величезна заглибленість дослідників у методологічні проблеми юриспруденції надає нам широке поле для міркувань та підстави для висновків про поступальне просування до не таких вже віддалених перспектив.

1. Гураленко Н. А. Методологічні проблеми дослідження судової правотворчості та судового прецеденту в сучасній Україні / Н. А. Гураленко // Проблеми філософії права. – Т. VIII–IX. – К.-Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2012. – С. 283–292.

2. Луман Н. Поняття, цілі і системна раціональність: щодо функції цілей у соціальних системах / Н. Луман; пер. з нім. М. Бойченка і В. Кебуладзе. – К.: Дух і Літера, 2011. – 336 с.

3. Оглезнев В. В. Філософія права Герберта Харта: методологические основания / В. В. Оглезнев // Проблеми філософії права. – Т. VIII–IX. – К.-Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2012. – С. 163–173.

4. Темнов Е. И. О лингвистике права / Е. И. Темнов // Государство и право. – 2014. – № 8. – С. 23–28.

5. Хірсіні А. Методологія обґрунтування права: від класики до сучасності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.12 «Філософія права» / А. Хірсіні. – К.: НАВС, 2014. – 30 с.

Токарская А. С. Методологический синергизм философии права

Осуществлена попытка осмыслить разнонаправленность и сингенетичность методологических основ философии права, а также их синергизма как единого направленного действия факторов (аналитической философии и лингвистической философии), направленных на повышенную результативность правового дискурса. Основание для такого комплексного подхода составляет теория Герберта Харта как определяющая для иллюстрации глубоко интеллектуальной теории, сформирована на междисциплинарной конгломерации философии и логики, юриспруденции и языка.

Ключевые слова: аналитическая философия, лингвистическая методология, онтологическая концепция Г. Харта, логико-семантический анализ, язык права, лексема в контексте как единица анализа.

Tokarska A. S. Methodological Synergy of Philosophy of Law

The article is an attempt to understand multidirections and syngenetics of methodological foundations of the philosophy of law and their synergy as friendly action of factors (analytic philosophy and linguistic philosophy) aimed at improved effectiveness of the legal discourse. The basis of this integrated approach is Herbert Hart's theory which is crucial for the illustration of the deep intellectual theory, built on the interdisciplinary conglomerations of philosophy and logic, jurisprudence and language.

Methodological substantiations of researchers in the field are thorough articulation of philosophical and legal theory of being and thinking. Since the beginning of the twentieth century philosophical discourse and criticism of the ideas of the methodological development create key "seme" of the law apprehension discussion discourse.

Specific mental canvas of filling epistemological gaps is created by iconic significant figures reorienting the jurisprudence on the new interpretation of the phenomenon of legal philosophy. Among these figures there is name of the great German philosopher and theorist of law Herbert Lionel Adolphus Hart (1907-1992). His interpretation of science of jurisprudence by legal issues study through the language and its logic, which provides the analytical philosophy with rational argumentation, clarity and persuasiveness, has caused and is still causing impulses of analytical neopositivistic critical thinking. Hart's methodology reasoned as synergy (increased efficiency of the combined action of factors) of analytical methodology as well as linguistic causing transformation of foundations of ideological philosophical and legal issues and taking discussion on the new level of their philosophical comprehension.

Key words: analytic philosophy, linguistic methodology, ontological concept by G. Hart, logical-semantic analysis, language of law, lexeme in the context as a unit of analysis.

Стаття надійшла 28 жовтня 2014 року